

کتابنامه تاریخ پزشکی اسلامی

(کتابشناسی مقالات و کتابهای منتشر شده در زمینه تاریخ پزشکی در اسلام
به زبانهای فارسی، عربی و اروپایی)

به کوشش:

دکتر محمدرضا شمس اردکانی

دکتر محمدرضا مخبردزفولی

فرید قاسملو

فاطمه علی اکبری

مهران پوراسداللهی

عنوان و نام پدیدآور	کتابخانه تاریخ پزشکی اسلامی، (کتابشناسی مقالات و کتابهای منتشر شده در زمینه تاریخ پزشکی اسلام به زبانهای فارسی، عربی و اروپایی) / به کوشش محمد رضا شمس اردکانی... (و دیگران).
مشخصات نشر	تهران، اندیشه قهور، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۵۳۲ ص.
شابک	978-964-6131-19-4
وضعیت فهرست نویسی	قیفا
یادداشت	به کوشش محمد رضا شمس اردکانی، محمد رضا مخبر ذوقی، فرید قاسملو، فاطمه علی اکبری، مهسان پوراسدالهی.
موضوع	پزشکی اسلامی -- تاریخ -- کتابشناسی
شناسه افزوده	شمس اردکانی، محمد رضا، ۱۳۳۹ -
شناسه افزوده	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران
رده بندی کنگره	۱۳۸۹ ۲/۶۶۵۸Z
رده بندی دیویی	۱۶/۶۱
شماره کتابشناسی ملی	۷۹۷۹۹۹۱

نام کتاب: کتابخانه تاریخ پزشکی اسلامی

به کوشش: محمد رضا شمس اردکانی، محمد رضا مخبر ذوقی، فرید قاسملو، فاطمه علی اکبری، مهسان پوراسدالهی

ناشر: اندیشه قهور با همکاری دانشگاه علوم پزشکی تهران

تیراژ: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۹

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۱۳۱-۱۹-۴

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۹۱۲۳۵۱۱۴۴۳-۰۶۴۴۰۶۴۷۷

فهرست

۱	مقدمه
۵	اختصارات مجلات به زبانهای اروپایی
۱۵	مقالات به زبان فارسی
۷۰	مقالات به زبان عربی
۷۸	کتابها به زبان فارسی
۱۰۲	کتابها به زبان عربی
۱۲۳	مقالات به زبانهای اروپایی
۴۲۲	کتابها به زبانهای اروپایی
۴۸۵	نمایه ها

مقدمه

کتاب حاضر، یکی دیگر از طرح های انجام شده در فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران با هدف سر و سامان دادن به مطالعات مربوط به تاریخ پزشکی در ایران و جهان اسلام است. اکنون که این طرح نیز در کنار دیگر طرح ها به پایان رسیده است پدیدآورندگان آن خوشحال هستند که مجموعه مختلفی از مهمترین زیرساخت های لازم برای سمت و سو دادن به مطالعات تاریخ پزشکی در ایران و اسلام و مجموعه ای از نخستین مواد اطلاعاتی برای نظریه مند کردن پژوهش های تاریخ پزشکی را در اختیار و دسترس همگان قرار داده اند. اکنون به نظر می رسد بخش هایی از زیربناهای مطالعاتی برای پرداختن به پژوهش های عمیق در زمینه تاریخ پزشکی آماده شده است. شاید قدم های بعدی را بتوان حرکت به سوی تهیه اصطلاح نامه ها و گنج واژگان، روزآمد کردن فهرست های منتشر شده و پرداختن به تولیدات عمیق علمی تصور نمود.

هنگامی که فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران تهیه طرحی در زمینه مطالعات تاریخ پزشکی را پذیرفت، تهیه کنندگان کتابنامه حاضر سعی نمودند با فراهم آوردن چند مجموعه اطلاعاتی مهمترین داده ها را در زمینه ادبیات علمی تولید شده در موضوع تاریخ پزشکی در اختیار همگان قرار دهند و کتاب حاضر، یکی از این مجموعه ها است.

در کتابنامه حاضر سعی شده است تا گزارشی از مقالات و کتاب های منتشر شده در زمینه تاریخ پزشکی در ایران و در دوره اسلامی در دیگر کشورهای مسلمان به زبانهای فارسی، عربی و مجموعه زبانهای اروپایی (شامل انگلیسی، فرانسه، آلمانی و) از اوایل قرن نوزدهم میلادی تا حدود سال ۲۰۰۰ میلادی / ۱۳۷۹ شمسی تهیه شود. شاید بتوان مجموعه حاضر را درهمکرد چند مجموعه کتابشناسی (و از همه مهمتر، فهرست اسلامی Index Islamicus و فهرست مقالات فارسی در زمینه تحقیقات ایرانی، حاصل زحمات استاد ایرج افشار) در یکدیگر دانست. براساس همین درهمکرد، نمی توان تاریخ دقیقی را برای انتهای دوره زمانی مورد نظر پدیدآورندگان کتابنامه حاضر ترسیم نمود. کوشش آن بوده است تا با مراجعه و بررسی انواع پایگاه های اطلاع رسانی (به ویژه در زمینه نشر کتاب در ایران و چند کتابخانه مهم جهانی) به جدیدترین اطلاعات دست یابیم و ترتیب ورود آنها به کتاب حاضر داده شود. بنابر این، پدید آورندگان کتاب حاضر اذعان دارند که ضمن نسبی بودن کوشش خود برای جمع آوری هرچه کاملتر مجموعه حاضر، تاریخ ۱۳۷۹ شمسی / ۲۰۰۰ میلادی نیز به صورت نسبی به عنوان پایان دوره زمانی کار خود قرار داده و در جهت تکمیل تر شدن مجموعه انحراف از معیار این دوره زمانی را نیز پذیرا بایستند.

کتاب حاضر از دو بخش کلی (در بخش محتوایی، و نه بخش شکلی؛ درباره تقسیم بندی شکلی کتاب در ادامه این مقدمه به اختصار سخن خواهیم گفت) تشکیل شده است. در بخش نخست که حجم اصلی کتاب را شامل می شود مشخصات کتابشناختی ۵۱۱۱ عنوان مقاله با محوریت موضوعی تاریخ پزشکی و مطالعات پیرامونی آن در ایران و خارج از ایران ذکر شده است. در بخش دوم نیز مشخصات تعداد ۱۵۶۹ عنوان کتاب که در همین موضوع و در همین حوزه منتشر شده اند آمده است.

اگرچه به ظاهر ارائه تعریف دقیقی از تاریخ پزشکی در ایران و در دوره اسلامی اسان به نظر می رسد اما واقعیت این است که در بسیاری از موارد پژوهش های انجام شده در زمینه پزشکی در بعضی سرزمین های خاص از گزارش هایی در زمینه تاریخ پزشکی در آن سرزمین خالی نیست. بنابر این، پدیدآورندگان کتابنامه حاضر با " وسیع " دیدن مولفه های انتخابی خود برای گزینش مقالات سعی نموده اند مانعی برای ورود پاره ای از مقالات (که ممکن است در نگاه نخست، جنبه تاریخ پزشکی نداشته باشند) نباشند. در پاره ای موارد، در دسترس نبودن اصل مقاله، خود مانعی برای بررسی آن و یکی از مهمترین دلایل برای ورود مقالاتی از این دست به کتابنامه حاضر بوده است. بنابر این، چنانچه در نگاه نخست مقالاتی به نظر می رسند که ممکن است در حیطه تاریخ پزشکی نگنجند، علت ورود آنها مورد بالا بوده است.

منابع چندی برای تهیه کتاب حاضر مورد بررسی قرار گرفته اند. در زمینه شناسایی مقالات به زبانهای اروپایی، از همه بیشتر از فهرست اسلامی (Index Islamicus) استفاده شده است. با مراجعه به چند پایگاه مهم کتابشناسی (و از آن جمله، کتابخانه کنگره امریکا) سعی شده است تا به مشخصات کتاب ها و آثار منتشر شده در زمینه تاریخ پزشکی ایران و اسلام دست یافته شود. چند دائرة المعارف نیز که مقالات آنها منحصرأ در در زمینه ایران و اسلام می باشد (از همه مهمتر، Encyclopaedia Iranica مجلدات نخست تا یازدهم) مورد بررسی قرار گرفته اند.

در زمینه مقالات فارسی، کتاب فهرست مقالات فارسی در زمینه تحقیقات ایرانی، گردآوری شده به توسط استاد ایرج افشار (مجلدات نخست تا ششم) به ویژه برای به دست آوردن مشخصات مقالات منتشر شده در گذشته مرود بررسی قرار گرفته اند. به پیروی از الگوی کتاب فهرست مقالات فارسی، بسیاری از مجلات و کتابهای مجموعه مقالات که ممکن بوده است مقاله ای در زمینه تاریخ پزشکی در ایران در آنها درج شده باشد بررسی قرار گرفته اند. همچنین، دو عنوان از مهمترین دانشنامه های زبان فارسی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی (مجلدات نخست تا دوازدهم) و دانشنامه جهان اسلام (مجلدات نخست تا دهم) نیز بررسی شده و مقالات مربوط آنها در کتابنامه حاضر وارد شده است.

برای تهیه فهرستی از کتابهای منتشر شده به زبان فارسی و متون پژوهش شده ضمن استفاده از پایگاه کتابشناسی کتابخانه ملی ایران و کتابشناسی ملی ایران که به وسیله همین کتابخانه منتشر می گردد، مجموعه موجودی در کتابخانه های مرکزی آستان قدس رضوی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی و بنیاد دائرة المعارف اسلامی نیز مورد بررسی قرار گرفته اند.

بخطای عدم وجود کتابشناسی واحدی از مقالات به زبان عربی، جمع آوری این گونه از مقالات از سایر زبانها مشکل تر بوده است. به جز چند نمونه از مجموعه مقالات که به صورت پراکنده در کتابخانه های تهران وجود داشته اند مهمترین منبع برای استخراج مقالات به زبان عربی و در زمینه تاریخ پزشکی کتاب بیلوگرافیا الوحده العربیه للقرن العشرين (۱۹۰۸ - ۲۰۰۰) چاپ بیروت سال ۲۰۰۳ میلادی بوده است که در آن رویهم رفته تعداد ۹۵۱۷۰ عنوان مقاله به زبان عربی و در تمام موضوعات شناسایی و رده بندی شده اند.

در جریان آماده سازی این کتاب، پدیدآورندگان به این نتیجه رسیدند که برای استفاده بهتر مراجعه کنندگان و آراسته تر شدن شکل ظاهری کتاب، مقالات و کتابهای شناسایی شده به زبانهای فارسی و عربی ابتدا و مقالات و کتابهای شناسایی شده به زبانهای اروپایی پس از آنها کتاب معرفی شوند. در جهت استفاده از نمایه های تهیه شده برای کتاب نیز به هر شناسه شماره خاصی داده شد تا ارتباط منطقی بین نمایه ها و متن کتابنامه برقرار گردد. با توجه به دوبخشی شدن کتاب (به خاطر شناسه های فارسی - عربی و اروپایی) علی الظاهر بین شماره های موضوع های مختلف کتابنامه (مقالات فارسی و عربی؛ کتابهای فارسی و عربی و مقالات و کتابهای اروپایی) افتادگی هایی بین شماره شناسه ها وجود دارد، اما استفاده کنندگان درخواست یافت در اصل هیچ گونه افتادگی بین شناسه ها وجود ندارد بلکه ترتیب ارائه شناسه ها (از نظر دوبخشی بودن کتابنامه) باعث جدا شدن شماره شناسه ها از یکدیگر شده است. برای ایجاد اتحاد بین این شناسه ها فهرسی از موضوع و شماره آنها به شرح زیر ارائه می گردد:

بخش مقالات

مقالات به زبانهای اروپایی از شماره ۱ تا شماره ۴۳۴۰

مقالات به فارسی از شماره ۴۳۴۳ تا شماره ۵۰۳۲

مقالات به زبان عربی از شماره ۵۰۳۴ تا شماره ۵۱۱۱

بخش کتابها

کتابها به زبانهای اروپایی از شماره ۵۱۱۲ تا شماره ۵۹۴۳

کتابها به زبان فارسی از شماره ۵۹۴۴ تا شماره ۶۲۹۷

کتابها به زبان عربی از شماره ۶۲۹۸ تا شماره ۶۶۸۰

پیش از پایان این مقدمه توجه به یک نکته دیگر نیز واجب است و آن نمایه های تهیه شده برای کتابنامه حاضر است. بهترین راه برای استفاده از کتابنامه حاضر، ورود از طریق نام مولف مقاله / کتاب و آگاه بودن از این نام است. چراکه تمامی شناسه ها بر اساس این نام الفبایی شده اند و در مواردی که شناسه ای فاقد نام مولف / پدیدآورنده بوده با گذاشتن چند خط تیره (---) مشخص شده است. نمایه های تهیه شده برای کتاب حاضر نیز براساس مهمترین مولفه موجود در هرشناسه (شامل نام اشخاص، نام کتابها و نام مکانهای جغرافیایی) پدیدآمده اند. بنابراین، مراجعه کننده را ازآگاهی یافتن از نام مولف/ پدیدآورنده هر شناسه بی نیاز نمی سازند.

در پایان، پدیدآورندگان ضمن تشکر از همه سروران و کتابخانه هایی که با رویی گشاده امکان تهیه این کتابنامه را پدیدآوردند، نظر ارشادی همگان را برای افزودن به غنای این کتاب، و نیز مجموعه مربوط به تاریخ پزشکی در ایران و اسلام خواستارند تا ان شاء الله در صورت امکان وجود برای چاپ دوم در آنها اعمال شود.

پدیدآورندگان